

Мірошниченко І.С.

*Національна академія прокуратури України,
здобувач кафедри кримінального права та кримінології*

ШАХРАЙСТВО ЯК РІЗНОВИД ЗЛОЧИННИХ ПРОЯВІВ ЩОДО ОСІБ ПОХИЛОГО ВІКУ

Шахрайство, тобто заволодіння чужим майном або придбання права на майно шляхом обману чи зловживання довірою, відноситься до категорії злочинів проти власності.

Злочинний результат при шахрайстві, на відміну від інших злочинів, досягається специфічним способом, через «посередницьку» діяльність самої жертви, яка полягає у безпосередній участі постраждалого при передачі майнових цінностей злочинцю, тобто у добровільності дій жертви (Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України від 5 квітня 2001 року / За ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. – К.: Кантон, А.С.К., 2003, с. 476). Враховуючи вказане, важко переоцінити важливість дослідження характерних властивостей потерпілого та його поведінки у вказаній категорії злочинів.

Протягом останніх років злочинність у сфері шахрайства має стійку тенденцію до зростання. Так, відповідно до статистичних даних МВС України, за 9 місяців 2012 року в Україні зареєстровано понад 20 тис. таких злочинів, що на 10,7 % більше ніж за аналогічний період 2011 року (близько 18 тис.). При цьому рівень їх розкриття у значній мірі не перевищує половини зареєстрованих (12 тис. із загальної кількості). Крім того викликає занепокоєння значний залишок нерозкритих злочинів минулих років, який становить близько 95 тис. шахрайств. (Офіційний веб-сайт Міністерства внутрішніх справ України [Електронний ресурс] – <http://mvs.gov.ua/mvs/control/main/uk/publish/article/813157> – посилання станом на 16.04.2013).

Надзвичайно високий рівень латентності шахрайства не дозволяє однозначно робити висновки не тільки про фактичну кількість суспільно небезпечних діянь, які містять ознаки шахрайства, але й про реальні тенденції у динаміці показників цього виду злочинів. (Мельник А. Мошенничество // Законность. – 2002. – № 6, с. 33).

Приховування особами похилого віку фактів вчинення щодо них корисливих злочинів, у тому числі, шахрайства, може бути наслідком багатьох причин. Так, до них можливо віднести необізнаність потерпілих похилого віку щодо того, як діяти у таких випадках. Інші літні люди не повідомляють про вчинені відносно них злочини своїм рідним та близьким через почуття ніяковості, сорому та ошуканості. У окремих випадках злочинці залякують потерпілих, яким бракує сміливості заявити про вчинені щодо них злочини до правоохоронних органів.

Як зазначає Мусієнко О. Л., для досягнення своєї мети шахраї найчастіше використовують такі види психологічного впливу як: інформування (передача інформації), переконання (вплив з метою змінити позицію, або поведінку жертви), навіювання (вплив, що пов'язаний зі зниженням свідомості й критичності до одержаної інформації) (Мусієнко О. Л. Теоретичні засади розслідування шахрайства в сучасних умовах: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза» / О.Л. Мусієнко. – Х., 2007, с.14). Обман та зловживання довірою як способи вчинення шахрайства, зазвичай, проявляються у активних діях злочинців (повідомлення неправдивої інформації щодо будь-яких подій, обставин, фактів).

Нерідко вирішальним фактором при вчиненні злочинів відносно літніх осіб стає відсутність у них, з огляду на вік, сучасних правових знань, нерозуміння швидкоплинних ринкових процесів. На цьому тлі найбільшого поширення останніми роками набули такі різновиди шахрайств: отримання банківських кредитів від імені інших осіб, фіктивні угоди з нерухомим майном (купівля-продаж, обмін, оренда житла), вигадані повідомлення від імені співробітників міліції з використанням стільникового (мобільного) зв'язку про можливість звільнення нібито затриманих родичів від кримінальної відповідальності за певну (негайну) винагороду, розіграші цінних подарунків, передоплати за товар, бонусні компенсації на лікарські засоби, пропозиції безкоштовної (заниженої вартості) продукції тощо.

Останнім часом одинокі особи похилого віку дедалі частіше стають потерпілими внаслідок укладення договорів довічного утримання взамін належних їм об'єктів нерухомості, насамперед, житла. Для прикладу можна навести події у Кримській автономії, які свого часу набули широкого розголосу.

Так, вироком Київського районного суду м. Сімферополя Автономної Республіки Крим декілька років тому було засуджено громадянина К. (авт.), який обманом заводив до квартир чотирьох одиноких літніх людей, уклавши з ними завідомо невиконувані договори довічного утримання. Суд встановив, що троє з потерпілих на час укладення угод не могли усвідомлювати своїх дій та керувати ними. Ухвалою Верховного Суду України від 04.02.2010 № 5-5010км09 постановлені судами рішення залишено без змін.

Разом із тим, слід визнати, що більшість подібних шахрайських дій не знаходять своєї правової оцінки у кримінальному судочинстві з огляду на довготривалу підготовку схем заволодіння чужим майном та фактичну правову безграмотність, з огляду на вік, літніх людей.

Всі види шахрайств, у тому числі, вищенаведені, безпосередньо пов'язані з фізичним станом літніх осіб, зокрема з властивими для їхнього віку вадами їх зору, слуху, уваги та пам'яті. Окремо слід вказати на такі

характерні для літніх людей ознаки, як неухабність, необізнаність та надмірну довірливість, недостатнє матеріальне забезпечення, соціальну незахищеність, а також самотність.

Жертвами шахрайства, зазвичай, стають особи, які довіряють власній інтуїції і легко погоджуються на переконання, оскільки шахраї досить часто використовують при спілкуванні відповідні психологічні прийоми. Крім того, особам похилого віку можуть бути властиві такі психологічні особливості як низький самоконтроль, імпульсивність, схильність до випадкових рішень, надмірна самовпевненість, недовольство чи, навпаки, занижена самооцінка, емоційна невідновленість.

Таким чином, можливо зробити висновок, що шахрайські дії щодо осіб похилого віку обумовлені специфічними якостями особистості літніх людей. Саме тому їх дослідження сприятиме визначенню шляхів віктимологічної профілактики як перспективного напрямку у протидії злочинності.

Ромашова М. М.

*Луганський державний університет внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка,
аспірант кафедри кримінології, конфліктології та соціології*

ПРИЧИНИ Й УМОВИ УМИСНОГО ЗНИЩЕННЯ МАЙНА ШЛЯХОМ ПІДПАЛУ АБО ВИБУХУ

Неодмінною вимогою своєчасного попередження умисного знищення майна шляхом підпалу або вибуху (ч. 2 ст. 194 Кримінального кодексу України), як резонансного злочину із великою суспільною небезпекою, що посягає на захищені Конституцією України цінності, спричиняє значну матеріальну, моральну шкоду людині й державі, є знання уповноважених підрозділів ОВС щодо причин і умов їх учинення.

Проведений нами аналіз літератури дає змогу констатувати, що основними причинами й умовами перетворення підпалів і вибухів у інструмент вирішення побутових, соціально-економічних і навіть політичних питань в українському суспільстві переважно є наступні:

- порушення стійких соціальних зв'язків між людьми, збільшення психологічних навантажень, стресів і емоційних зривів, породжуваних необхідністю адаптації до нових економічних умов, культ насильства й жорстокості, авторитет силового вирішення будь-яких конфліктів;

- неефективна діяльність правоохоронних органів щодо контролю за психічно хворими особами, які стоять на обліку в лікувальних закладах і страждають на піроманію, а також проведення з ними профілактичної роботи;

- недостатньо ефективна діяльність правоохоронних органів щодо контролю за особами, які мають офіційний допуск до робіт із застосуванням вибухівки;